

Platelių grafai ŠUAZELIAI

PARENGĖ VIRGINIJUS BARANAUSKAS

Plateliai Žemaitijoje – viena iš seniausiai apgyvendintų vietovių. Jie iki pat šiol – didelė praeities mįslė. Nedaug kas dar Žemaitijos ir visos Lietuvos žmonėms žinoma ir apie Platelių dvarą bei jos šeimininkus grafus Šuazelius.



Platelių dvaro rūmų pamatų likučiai po to, kai čia padirbėjo archeologai.

Publikacijoje panaudotos Rimanto Tautavičiaus nuotraukos

GRAFAI ŠUAZELIAI IR ŽEMAITIJA

Paskutiniai Platelių dvaro valdytojai buvo grafai Šuazeliai. Ši didikų giminė yra kilusi iš Prancūzijos rytų, Marnos departamento Šuazel (Choisseuls) kaimo.

Grafų Šuazelių giminės istorija prasideda XIV a., kai Prancūziją valdė Liudvikas XIV.

Po 1795-ųjų metų padalijimo Plateliai atiteko Rusijai. 1797 m. caras Pavlas I Platelių dvarą ir jo apylinkes padovanojo prancūzų grafiui, Rusijos armijos pulkininkui, caro rūmų kamerginieriui Augustui Šuazeliui Gufjė (Choisseul de Gouffier), karaliaus Liudviko XIV ministro hercogo Šuazelio-Gufjė jaunesniosios linijos palikuoniui, kuris buvo gimęs 1752 m. Šį dovanojimą 1801 m. patvirtino Aleksandras I. Pagal išlikusius dokumentus, kurie saugomi Žemaičių muziejuje „Alka“ Telšiuose, oficialiai Platelių dvaras Šuazeliams buvo perduotas 1807–1808 m. Grafai Šuazeliai Lietuvoje ir Lenkijoje giminystės ryšiais buvo susiję su keliomis tuo laiku garsiomis ir įtakingomis giminėmis. Vyresnysis Ogiusto de Šuazelio-Gufjė sūnus buvo Antuanas Lui Oktavijus de Šuazelis-Gufjė (Antoine Louis Octave de Choiseul-Gouffier). Jo pirmoji žmona buvo grafitė Potockaitė, kuri 1818 m. mirė. Po to jis vedė grafitę Sofiją Tyzenhauzaitę ir su ja turėjo sūnų Aleksandrą Vladislovą Ignacą Oktavijų (Alexandre Ladislas Ignace Octave). Šis buvo vedęs Sofiją Čapskaitę, kuri 1896 m. gegužės 3 d. mirė Paryžiuje. Aleksandras ir Sofija turėjo 4 vaikus: Gabrielių Bogdaną (gimė 1873 m. gruodžio 20 d. Plateliuose, mirė 1935 m. gegužės 14 d. Kaune), Mari Sofi Leontiną (gimė 1871 m. lapkričio 6 d., mirė 1930 m. lapkričio 27 d., palaidota Platelių bažnyčios šventoriuje, Aleksandrą Kazimirą Lui (gimė 1876 m. vasario 21 d.

Plateliuose, mirė 1909 m. birželio 6 d. Varšuvoje). Paskutinysis Platelių atšakos Šuazelis buvo Lui, kuris gimė 1880 m. rugsėjo 9 d. Plateliuose, mirė 1949 m. sausio 7 d. Šveicarijoje.

Grafai Šuazeliai Platelius valdė iki II-ojo pasaulinio karo. Mirus Oktavijui Šuazeliui, Platelius valdė jo žmona Sofija ir sūnus Aleksandras. Paskutiniai Platelių dvaro šeimininkai buvo Marija ir Liudvikas (sesuo ir brolis) Šuazeliai-Gufjė. Marija mirė 1939 m. ir palaidota Platelių bažnyčios šventoriuje, o Liudvikas 1940 m. išvyko gyventi į Prancūziją.

Valdant Šuazeliams, Platelių dvaras buvo svarbus Žemaitijos kultūros, politikos, ūkio centras.

Šuazeliai buvo kultūringi ir pasiturintys žmonės. Jų namuose saugota daug meno vertybių, knygų. Didelę jų dalį 1940 m., nacionalizavus rūmus, išgabenta į Telšius. Čia visa tai, taip pat kaip ir didelę dalį kitų Žemaitijos nacionalizuotų dvarų vertybių, priglaudė Žemaičių muziejus „Alka“. Kiek konkrečiai šiame muziejuje dabar yra iš Platelių dvaro parvežtų paveikslų, knygų, nuotraukų, dokumentų, skulptūrų, baldų, indų ir kt. vertybių daiktų, dar ir šiandien sunku pasakyti, nes šios vertybės mažai tyrinėtos. Viena aišku, kad Platelių dvaro turtai čia sudaro didelę visų taisybų metais į muziejų atvežtų vertybių dalį, nes išlikę dokumentai rodo, kad 1940 m. čia iš Platelių pateko net keli sunkvežimiai paveikslų, skulptūrų, muzikos instrumentų, beveik visos Šuazelių šeimos archyvas. Žemaičių muziejaus „Alka“ archyve vien dokumentų gali būti apie 10 tūkst. vienetų.

Žemaičių muziejaus „Alka“ muziejininkė Regina Bartkienė publikacijoje „Platelių dvaro archyviniai tyrinėjimai“ (Žemaičių muziejuje „Alka“ saugomos ikonografinės, kartografinės, bibliografinės medžiagos apžvalga,

žr. http://zam.mch.mii.lt/Mokslas/Plateliu_dvaro_archyvas.htm) rašo: „1940 m. rugsėjo 12 d. akte rašoma, kad dalyvaujant Pr. Geniui, Dr. J. Mikulskiui ir K. Sideviciui bei Platelių dvaro komisarui L. Šukiui ir komiteto pirmininkui Pr. Pilybui, paimti buvusio Platelių dvaro grafo de Choiseul-Guifier (Šuazelių-Gufjė) daiktai, kurie vėliau buvo nuvežti į Telšių muziejų (neinventorinta ŽAM byla, 1940 m.).“

1940 m. lapkričio 14 d. sudarytame kultūros vertybių liekanų sąrašė minimas ir dvaro archyvas, buvęs viename dvaro pastato kambaryje. Sąrašė nurodoma, kad į šį kambarį saugoti sunėšta keli šimtai knygų, pora tūkstančių įvairių žurnalų (daugiausia išleistų prancūzų kalba) bei 10 dėžių ir krepšių su de Choiseul-Guifier šeimos asmeniniu archyvu, kuriame buvo laišakai, sąskaitos, dienynai, foto nuotraukos. Vertybes saugoti pavesta Platelių viešosios valstybinės bibliotekos vedėjui Kaziui Strokšui ir Platelių dvaro komiteto pirmininkui Pranui Pilybui (neinventorinta ŽAM byla. 1940 m.). Taip buvo išsaugota dalis Platelių dvaro archyvinės medžiagos, kuri dabar daug ką gali papasakoti apie Platelių istoriją.“

Per Antrąjį pasaulinį karą mediniai Platelių dvaro rūmai sudegė. Išliko parkas, keletas dvaro ūkinių patatų: tvartas, svirnas, jauja, šakniavaisių rūsys, viena iš dviejų oranžerijų, tarnų namas. Dvaro rūmų teritorija paskutiniaisiais metais buvo tyrinėjama archeologų. Rūmus, susidarius galimybei, Žemaitijos nacionalinis parkas planuoja atstatyti.

Paskutiniaisiais metais nemažai dirbta naujam gyvenimui prikeliant jau minėtą Platelių dvaro svirną. Šio pastato istoriniai, archeologiniai ir kiti tokiais atvejais būtini tyrinėjimai buvo pradėti dar 1992 m., o 1995 m. imtasi ir svirno restauravimo darbų. Juos atliko UAB „Sidona“. 1998 m. vasarą, užbaigus pirmojo aukšto restauravimo darbus, čia įrengta Žemaitijos nacionalinio parko galerija. Čia veikia liaudies meno ekspozicija, kurioje dominuoja žemaičių Užgavėnių kaukės (*liečinas*). Tai pirmasis Užgavėnių kaukių muziejus Lietuvoje. Pradžiai tam jau padaryta. Kaupiami muziejui ir senoviniai baldai, fotografijos, medžio skulptūros, keramikos kūriniai, kiti vertingi šio Žemaitijos krašto praeitį menantys eksponatai.

PLATELIŲ DVARO PARKAS

Rytinėje Platelių miestelio dalyje, priešais baigiamą restauruoti dvaro svirną, – 7 ha plotą užimantis XIX a. įkurtas parkas. Kitame jo pakraštyje – du jau restauruoti buvę dvaro pastatai, kuriuose dabar veikia miestelio kultūros namai ir viešbutis. Nuo kelio parkas atskirtas mūro siena. Dabar senajame parke daugiausia auga vietiniai medžiai: ažuolai, uosiai, liepos, klevai, nemažai ir dekoratyvinių krūmų.



Atstatyti Platelių dvaro ūkiniai pastatai ir paroda atstatytame dvaro svirne

Didžioji dalis įvežtinių, retesnių medžių ir kitų augalų yra išnykę. Nebesurasime čia ir grafų Šuazelių laikais visus žavėjusių oranžerijų, gėlynų. Karštą vasaros dieną atgaivą teikia galingų medžių paunksmė, dviejų išlikusių tvenkinių skleidžiama vėsa. Įspūdingiausias parko medis – Raganos uosis. Jo storis – 7,7 m. Uosis daugiakamienis, labai neįprastos formos. Padavimas sako, kad čia pats velnias pirštus prikišęs: suglaudęs keturis uosius ir jie į vieną kamieną suaugę. Anot kito

(Nukelta į 4 p.)